

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annettua lakia. Lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi ympäristövaikutusten arviointimenettelyä edellyttävien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien johtoreitin valintaa ja hankkeen toteuttamistapaa koskevat säännökset. Ehdotetut säännökset täydentäisivät kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain mukaista lupaharkintaa. Lakiin lisättäisiin myös säännökset näiden päätösten valvonnasta.

Lakiin tehtävillä muutoksilla täydennettäisiin tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arviointia koskevan direktiivin kansallista täytäntöönpanoa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. **(voimaantuloajankohta tarkistetaan ennen esityksen antamista)**

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	3
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
2.2 Nykytilan arviointi	4
3 Tavoitteet	5
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	5
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	5
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	5
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	5
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	6
4.2.3 Ympäristövaikutukset	6
4.2.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset	6
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	7
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	7
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	8
6 Lausuntopalaute.....	8
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	8
8 Lakia alemman asteinen sääntely	15
9 Voimaantulo	15
10 Toimeenpano ja seuranta	15
11 Suhde muihin esityksiin.....	15
11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	15
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	16
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	16
LAKIEHDOTUS	20
eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta.....	20
LIITE	23
RINNAKKAISTEKSTI.....	23
eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta.....	23

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnista annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2011/92/EU, muutettuna direktiivillä 2014/52/EU, jäljempänä YVA-direktiivi) on pantu Suomessa täytäntöön ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetulla lailla (252/2017) sekä useisiin ympäristön käyttöä ohjaaviin lakeihin tehdyillä muutoksilla.

Suomi on vastaanottanut 28.11.2019 Euroopan komissiolta virallisen huomautuksen (asi-anumero 2019/2290) koskien YVA-direktiivin täytäntöönpanoa Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla. Komissio katsoo, että useita direktiivin säännöksiä ei ole pantu asianmukaisesti täytäntöön. Komission mukaan puutteet koskevat muun muassa ympäristövaikutusten arviointimenettelyn (jäljempänä YVA-menettely) soveltamisalan määrittymistä, YVA-menettelyn tulosten huomioon ottamista lupamenettelyissä sekä päätösten perustelemiseen ja muutoksenhakuoikeuteen liittyviä kysymyksiä. Komissio on katsonut Suomen kansallisen sääntelyn olevan puutteellista osin myös ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piirissä olevien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien lupamenettelyiden osalta.

Suomi on 24.3.2020 antamassaan vastauksessa ilmoittanut, että Manner-Suomi ja Ahvenanmaa tulevat täydentämään lainsäädäntöään YVA-direktiivin säännösten täytäntöönpanon täsmentämiseksi. Tarkoituksena on ollut valmistella lainsäädäntömuutokset niin että ne tulisivat kokonaisuudessaan voimaan vuoden 2021 aikana. Komissiolle ilmoitettuja muutoksia on sisällytetty useisiin eri esityksiin (HE 50/2021 vp, HE 121/2021 vp, HE 138/2021 vp, HE 169/2021 vp ja HE 197/2021 vp).

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu työ- ja elinkeinoministeriössä virkatyönä, johon oikeusministeriö on osallistunut. Valmistelun aikana on järjestetty kaksi sidosryhmätilaisuutta (13.1.2022 ja 17.2.2022), joihin on kutsuttu ministeriöiden, viranomaisten, toiminnanharjoittajien, maanomistajien ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Sidosryhmätilaisuuksissa esillä ollut aineisto on ollut saatavilla valtioneuvoston hankesivuilla (<https://tem.fi/hanke?tunnus=TEM122:00/2021>).

Hallituksen esityksen luonnos on ollut lausuntokierroksella pp.kk.-pp.kk.2022.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

YVA-direktiivin 8 artiklan mukaan ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä hankitut tiedot on otettava huomioon lupamenettelyssä. YVA-direktiivin 8 a artiklan 1 kohdan mukaan luvan myöntämispäätöksen on sisällettävä vähintään tiedot a) 1 artiklan 2 kohdan g alakohdan iv alakohdassa tarkoitettua perustellusta päätelmästä sekä b) mahdolliset päätökseen liitetyt ympäristöehdot, kuvaus hankkeen ominaisuuksista ja/tai toimenpiteistä, joilla pyritään välttämään, ehkäisemään tai vähentämään ja, jos mahdollista, poistamaan merkittävät haitalliset ympäristövaikutukset, sekä tapauksen mukaan kuvaus seurantatoimenpiteistä.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piirissä olevat sähköjohdon tai kaasun siirtoputken rakentamista tarkoittavat hankkeet tarvitsevat eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain (768/2004, jäljempänä lunastuslupalaki) 4 §:n mukaan kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977, jäljempänä lunastuslaki) mukaisen lunastusluvan. Lunastuslupa on tarpeen siinäkin tilanteessa, että toiminnanharjoittajalla olisi hankkeen toteuttamisen edellyttämät alueet ja oikeudet hallussaan entuudestaan. Lunastuslupalain tarkoituksena on turvata Århusissa 25 päivänä kesäkuuta 1998 tiedon saannista, yleisön osallistumisoikeudesta sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn yleissopimuksen 9 artiklassa tarkoitettu muutoksenhakuoikeus asianosaisille ja rekisteröidyille yhteisöille (SopS 121-122/2004).

Lunastuslupahakemuksen sisällöstä säädetään lunastuslain 5 ja 7 §:ssä. Lunastuslain 7 §:n mukaan lunastuslupaa haettaessa on esitettävä selvitys, jonka nojalla voidaan arvioida lunastuksen tarpeellisuus tai todeta lunastusoikeuden olemassaolo. Hakemukseen on liitettävä asianmukaiset kartat ja piirustukset, selvitys asianomaisista omistajista ja haltijoista sekä heidän osoitteistaan ja tarvittaessa tiedot alueen kaavoitustilanteesta.

Lunastuslain 5 §:n mukaan hakemusasiakirjoihin on liitettävä mainitun lain 19 §:n mukainen ympäristövaikutusten arviointiselostus ja yhteysviranomaisen perusteltu päätelmä, jos lunastuslupahakemus koskee ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetussa laissa (252/2017) tarkoitettua hanketta. Jos lunastuslupahakemus koskee sellaista hanketta, jolla ilmeisesti on luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitettuja vaikutuksia, on lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään.

Lunastuslain 4 §:n mukaan lunastaa saadaan, kun yleinen tarve sitä vaatii. Lunastusta ei kuitenkaan saa panna toimeen, jos lunastuksen tarkoitus voidaan yhtä sopivasti saavuttaa jollain muulla tavalla taikka jos lunastuksesta yksityiselle edulle koitua haitta on suurempi kuin siitä yleiselle edulle saatava hyöty. Jos lunastuslupahakemus koskee sellaista hanketta, jolla ilmeisesti on luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitettuja vaikutuksia, on lunastuslain 5 §:n mukaan lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään.

2.2 Nykytilan arviointi

Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken rakentaminen ovat tyypillisiä pitkittäishankkeita, jotka sijoittuvat usean maanomistajan alueelle ja joita koskevissa viranomaismenettelyissä on suuri joukko asianosaisia. Ympäristövaikutusten arviointimenettelyä edellyttäviä sähköjohdon rakentamishankkeita on vuosittain yleensä muutamia (**huom. ei sisällä tuulivoimahankkeiden yhteydessä arvioituja sähköjohtoja**). Vuosina 2010-2021 tällaisia hankkeita on ollut yhteensä x (**täydenty**) kappaletta. Kaasun siirtoputkien rakentamishankkeita on vastaavana ajankohtana ollut x (**täydenty**) kappaletta. Uusiutuvien energialähteiden hyödyntämisen lisääntyminen sekä sähköntuotannon hajautuminen tulee edellyttämään jatkossa energiansiirtoverkoston vahvistamista ja laajentamista. Ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piiriin kuuluvien johtohankkeiden ja putkihankkeiden määrä tulee tämän vuoksi todennäköisesti lisääntymään lähivuosina.

Ympäristövaikutusten arviointimenettelyä edellyttävän hankkeen toteuttaminen edellyttää tyypillisesti yhtä tai useampia hallinnollisia päätöksiä, joissa hankkeen ympäristölliset toteuttamisedellytykset tutkitaan. Lupapäätöksissä toiminnalle asetetaan tarpeelliset määräykset hankkeen toteuttamistavasta ja tarvittaessa hankkeen vaikutusten seurannasta. Sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien sijoittamiseen ei ole nähty kansallisesti liittyvän vastaavanlaista ympäristöllistä ohjaustarvetta kuin esimerkiksi maanteihin ja rautateihin, joiden sijoittaminen ratkaistaan erityisessä suunnitelman vahvistamismenettelyssä. Voimassaolevaan lainsäädäntöön ei sisälly

varsinaista lupamenettelyä, jossa sähköjohdon tai kaasun siirtoputken johtoreitin valintaa arvioidaisiin nimenomaan ympäristön näkökulmasta. Toisaalta sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien sijoittamiseen kiinnitetään huomiota maankäytön suunnittelussa, jolloin kaava saattaa sisältää johtoreittiä koskevan yhden tai useamman aluevarauksen. Tällöin hankkeen ympäristövaikutuksiin on mahdollista puuttua maankäytön suunnittelun keinoin.

Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken edellyttämät alueet hankitaan tyypillisesti lunastusmenettelyllä. Lunastusmenettelyn tarkoituksena on turvata yhteiskunnallisesti merkittävien hankkeiden toteutumista varmistamalla, että hankkeesta vastaava saa omistukseensa tai hallintaansa hankkeen toteuttamisen edellyttämät alueet ja oikeudet. Kyse on yksityisoikeudellisten oikeussuhteiden järjestelystä ja muotoamisesta tavalla, johon ei liity vastaavanlaista ympäristöllistä harkintaa kuin esimerkiksi maantietä koskevan tiesuunnitelman hyväksymiseen. Tämä ei merkitse sitä, että ympäristöä koskevilla näkökohdilla ei olisi merkitystä sähköjohdon ja kaasun siirtoputken reitin valinnassa. Hankkeissa laaditaan aina ympäristöselvitys, jonka perusteella toiminnanharjoittaja valitsee lunastuslupahakemuksen kohteena otettavan linjauksen.

Toisaalta lunastuslain varsin joustava lupaharkintakehys ja lupaharkintatilanteessa huomioon otettavat, muusta lainsäädännöstä johtuvat reunaedellytykset tuovat lunastuslupaharkintaan hankeluvan kaltaisia piirteitä. Tämä koskee erityisesti sellaista tilannetta, jossa hankkeen toteuttaminen ei edellytä muuta sellaista lupaa jossa hankkeen sallittavuutta arvioidaisiin ympäristöllisistä näkökohdista lähtien. Voimassa olevan lunastuslain lupaharkintaa koskeva 4 § on kuitenkin kirjoitettu niin yleiseen muotoon, että ympäristöllisten näkökohtien huomioon ottaminen toisaalta luvan myöntämisen edellytyksenä, toisaalta lupaan liitettävänä määräyksenä, on epäselvää. Yhteenvedona on todettava, että kansallinen lainsäädäntö ei täytä kaikilta osin YVA-direktiivin vaatimuksia YVA-menettelyä edellyttävien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien sijoittamisen aineellisista edellytyksistä, niistä aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi asetettavista lupamääräyksistä sekä näiden noudattamisen valvonnasta.

3 Tavoitteet

Lainsäädäntöä on tarpeen tarkistaa YVA-direktiivin täytäntöönpanon täydentämiseksi. Lainsäädäntöön tulee lisätä säännökset, jotka parantavat ympäristöllisten näkökohtien huomion ottamista sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien johtoreitistä päätettäessä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Lainsäädäntöön ehdotetaan tehtäväksi direktiivin kansallisen täytäntöönpanon täydentämisen edellyttämät täydennykset ja muutokset. Lunastuslupalakiin lisättäisiin YVA-menettelyn piiriin kuuluvien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien lunastuslupaharkintaa täydentävät säännökset, jotka koskivat hankkeen linjaukselle ja toteuttamistavalle asetettavia vaatimuksia. Lunastuslupamenettelyssä annettavaan päätökseen voitaisiin liittää hankkeen toteuttamistapaa koskevia määräyksiä, jotka olisivat tarpeen hankkeesta aiheutuvien haitallisten ympäristövaikutusten ehkäisemiseksi. Lisäksi lakiin esitetään sisällytettäväksi säännökset näiden päätösten noudattamisen valvonnasta.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Ehdotetuilla säännöksillä ei muutettaisi ympäristövaikutusten arviointimenettelyä tai lunastuslupaa edellyttävien hankkeiden piiriä. Muutoksilla ei arvioida olevan vaikutusta hankkeiden tai lunastuslupamenettelyssä käsiteltävien asioiden määrään. Lupaharkintaan esitetyt muutokset liisäisivät työtä hakemuksen laatimisvaiheessa, lupamenettelyssä ja mahdollisesti muutoksenhakuvaiheessa. Tästä aiheutuvat kustannukset kohdistuisivat pääasiallisesti toiminnanharjoittajalle.

Toiminnanharjoittajat ottavat ympäristövaikutusten arviointimenettelyn tulokset huomioon harkeitessaan hankkeen linjausta ja toteuttamistapaa käytännössä jo nykyisinkin. Ehdotettujen säännösten ei arvioida lisäävän sanottavasti hankkeiden toteuttamiskustannuksia nykyiseen käytäntöön verrattuna.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ehdotetut muutokset liisäisivät jonkin verran lupa-asian ratkaisevan viranomaisen sekä lupasiassa lausunnon antavien viranomaisten työn määrää. Muutokset olisivat kuitenkin niin vähäisiä, että näillä ei arvioida olevan vaikutusta viranomaisen resurssointiin. Lain soveltamisalaan kuuluvien hankkeiden harvalukuisuudesta johtuen muutokset eivät sanottavasti liisää näitä koskevien muutoksenhakemusten määrää tuomioistuimissa. Päätösten sisällön muuttumisen myötä on kuitenkin olettavaa, että yksittäistä päätöstä koskeva työmäärä liisääntyisi. Tällä ei kuitenkaan arvioida olevan vaikutusta tuomioistuinlaitoksen resurssointitarpeeseen.

Lain piiriin kuuluvien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien lunastuslupapäätöksiin sisältyvien eräiden määräysten noudattamisen valvonta esitetään osoitettavaksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle. Määräykset koskisivat käytännössä hankkeen rakentamisvaihetta. Kyse on uudesta tehtävästä, jonka arvioidaan edellyttävän x henkilötyövuoden suuruisia resurssointia.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisi valvontatehtävässään antaa velvoittavia päätöksiä, joihin tulee voida hakea muutosta. Muutoksenhaku ohjattaisiin yleisiin hallintotuomioistuihin. Lain soveltamisalaan kuuluvien hankkeiden harvalukuisuuden vuoksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen valvontapäätösten ja niitä koskevien muutoksenhakemusten määrät jäävät todennäköisesti hyvin vähäisiksi. Tällä ei kuitenkaan arvioida olevan vaikutusta tuomioistuinlaitoksen resurssointitarpeeseen.

4.2.3 Ympäristövaikutukset

Ehdotetuilla säännöksillä täsmennettäisiin hankkeesta aiheutuvien ympäristövaikutusten huomioon ottamista koskevaa sääntelyperustaa hankkeen linjauksesta päätettäessä. Hankkeen toteuttamisen mahdollistavaan lupaan voitaisiin liittää nykyistä monipuolisempia ja täsmällisempiä määräyksiä hankkeen haitallisten ympäristövaikutusten ehkäisemiseksi. Näiden voidaan arvioida ohjaavan lain soveltamisalaan kuuluvien hankkeen suunnittelua ja toteuttamistapaa hankkeen ympäristövaikutukset paremmin huomioon ottavaan suuntaan. Säännökset mahdollistaisivat liisäksi lupapäätökseen sisältyvien määräysten valvonnan. Näillä arvioidaan olevan suotuisia vaikutuksia ympäristöön.

4.2.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotetut säännökset luovat ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piiriin kuuluvien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien linjausta ja toteuttamistapaa koskevalle lupaharkinnalle nykyistä täsmällisemmän oikeudellisen perustan. Tämä edistäisi sääntelyn ennakoitavuutta niin toimin-

nanharjoittajien kuin maanomistajien näkökulmasta. Ehdotetut muutokset edistäisivät myös oikeusvarmuutta muutoksenhakuvaiheessa. Muutokset selkeyttäisivät näiden hankkeiden toteuttamisedellytyksiä ja lisäisivät niiden yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Lupaharkintaan esitettyjen muutosten myötä hakemusten käsittelyajat lupaviranomaisessa sekä valitusten käsittelyajat tuomioistuimissa saattavat jonkin verran pidentyä. Tällä ei kuitenkaan arvioida olevan sanottavaa merkitystä hankkeiden toteuttamisaikatauluun ja yleisemmin sähkönsiirto- ja kaasun siirtoputkiverkoston kehittämiseen.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

YVA-direktiivin täytäntöönpanon täydentäminen edellyttää ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piiriin kuuluvien sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien osalta menettelyä, jossa ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä todettuja haitallisia vaikutuksia voidaan rajoittaa toiminnalle asettavien määräyksin. Lisäksi direktiivin täytäntöönpano edellyttää näitä turvaavan valvonnan järjestämistä. Tämä edellyttää käytännössä tapauskohtaista hyväksyttävyyсарviointia, minkä vuoksi hankkeen vaikutusten hallintaa välittömästi lain- ja asetuksentasoisin säännöksin ei voida pitää riittävänä.

Hallituksen esitys perustuu voimassaolevien menettelyiden hyödyntämiseen ja aineellisen lupaharkintasääntelyn täydentämiseen. Tämän lisäksi viranomaisten tehtävät ja keskinäiset toimivaltasuhteet pyritään pitämään mahdollisuuksien mukaan nykyisenlaisina. Hankkeen valmistelun aikana on arvioitu myös muiden voimassaolevaan lainsäädäntöön sisältyvien menettelyiden kehittämismahdollisuuksia sekä kokonaan uudentyypin menettelyn käyttöönottamista.

Ympäristönsuojelulain mukaisen lupamenettelyn hyödyntämistä ei pidetty mahdollisena pääasiallisesti kahdesta syystä. Ympäristönsuojelulainsäädännön soveltamisalaan kuuluu pilaantumista tai sen vaaraa aiheuttavia toimintoja, joita sähköjohdon tai kaasun siirtoputken rakentamishankkeesta ei lähtökohtaisesti aiheudu. Ympäristönsuojelulain nojalla ei myöskään voida ratkaista hankkeen edellyttämiä käyttöoikeuskysymyksiä kuin ainoastaan hyvin rajallisesti.

Valmistelussa esillä on ollut maankäytön suunnitteluun perustuva ratkaisumalli. Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukainen kaavan laatimismenettely tarjoaisi sinänsä menettelyllisesti toimivan puitekehysten, joka mahdollistaisi myös energian tuotannon ja siirtämisen vaikutusten hankkeiden yhteistarkastelun sekä sähköjohtojen ja kaasun siirtoputkien ja muun maankäytön yhteensovittamisen kokoisvaltaisesti. Maankäytön suunnitteluun perustuvaa ratkaisua on kuitenkin useiden syiden vuoksi pidettävä epäsovinnana. Nyt puheena olevat hankkeet ulottuvat käytännössä useamman kunnan, eräät jopa useamman maakunnan alueelle. Kunnat laativat yleiskaavat ja asemakaavat alueilleen omien, maankäytön suunnittelua koskevien aikataulujensa ja lähtökohtiensa mukaisesti. Vastaavasti maakuntakaavoituksen aikataulu on huomosti yhteen sovitettavissa hankkeiden nykyisiin toteuttamisaikatauluihin. Maakuntakaavan tarkkuustaso puolestaan ei mahdollista yksittäisten hankkeita ympäristövaikutusten hallintaa tasolla, jota olisi direktiivin täytäntöönpanon kannalta pidettävä riittävänä. Maankäytön suunnitteluun perustuva linjojen sijoittaminen eriyttäisi näitä koskevaa sääntelyn huomattavasti YVA-menettelyn ulkopuolelle jääviä hankkeiden koskevaan sääntelyyn verrattuna. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset rakennuslupa- ja toimenpidelupamenettelyt puolestaan koskevat pisteittäisiä ja käytännössä yhden kunnan alueelle sijoitettavia hankkeita, kun taas sähköjohto tai kaasun siirtoputki pitkittäishankkeena sijoittuu tyypillisesti useamman kunnan alueelle.

Lunastuslakiin perustuva lunastustoimitus on lunastuslupapäätöksen tai muun erityisen lunastusperusteen täytäntöönpanoa koskeva menettely. Lunastustoimituksessa kyse ennen muuta yksityisoikeudellisten suhteiden uudelleen järjestelystä lunastusluvan täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla. Hankkeen muotoaminen tuossa yhteydessä mahdollista enää hyvin rajallisesti, vaikka lunastustoimituksessa voidaan ratkaista vielä eräitä asiallisesti lunastuslupamenettelyyn kuuluvia kysymyksiä. Lisäksi lunastustoimituksessa voidaan esimerkiksi tilusjärjestelyin ja tieoikeuksien järjestelyiden avulla lieventää hankkeen haitallisia vaikutuksia. Sen sijaan ei ole ajateltavissa, että lunastustoimituksessa voitaisiin laajemmin päättää hankkeen linjauksesta tai antaa hankkeen toteuttamistapaa koskevia määräyksiä.

Sähkömarkkinalain (588/2013) 14 §:n mukaan nimellisjännitteeltään vähintään 110 kilovoltin sähköjohdon rakentamiseen on pyydettävä hankelupa Energiamarkkinavirastolta. Vastaavasti maakaasumarkkinalain (587/2017) 12 §:n mukaan valtakunnan rajan ylittävän siirtoputken rakentamiseen on haettava kirjallisesti hankelupaa työ- ja elinkeinoministeriöltä. Kumpaankin hankelupaan voidaan liittää luvan edellytysten kannalta tarpeellisiksi katsottavia ehtoja. Merkille pantavaa on, että kummassakaan hankeluvassa ei määrätä edes osaksi hankkeen reitistä. Sähkömarkkinalain mukaisessa lupaharkinnassa kyse siitä, onko sähköjohdon rakentaminen sähkönsiirron turvaamiseksi tarpeellista. Valtakunnan rajan ylittävän sähköjohdon hankeluvan osalta kyse lisäksi hankkeen tarkoituksenmukaisuudesta sähkömarkkinoiden kehityksen ja vastavuoroisuuden kannalta. Maakaasumarkkinalain mukaisessa lupaharkinnassa tarkastellaan puolestaan siirtoputken rakentamisen tarkoituksenmukaisuutta maakaasumarkkinoiden kehityksen ja vastavuoroisuuden sekä hankkeen merkitystä maakaasun sisämarkkinoille. Hankkeen sijaintiin ja toteuttamistapaan liittyvät kysymykset eivät kuulu hankelupamenettelyihin, minkä vuoksi lakeihin aiemmin sisältyneestä kytkennästä YVA-menettelyyn luovuttiin YVA-lainsäädännön vuoden 2017 uudistuksen yhteydessä.

Valmistelussa on tarkasteltu myös sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien sijoittamista koskevan sääntelyn kehittämistä maantie- ja rautatiehankkeiden suunnittelumenettelyn kaltaiseksi. Suunnittelumenettelyssä ratkaistaisiin sähköjohdon tai kaasun siirtoputken johtoreitti. Hyväksytty suunnitelma antaisi oikeuden hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisten alueiden ja oikeuksien lunastamiseen, jolloin erillistä lunastuslupamenettelyä ei enää tarvittaisi. Tämä edellyttäisi kokonaan uutta lainsäädäntöä. Suunnitelman hyväksymismenettelystä muodostuisi todennäköisesti nyt valittuun lunastuslupamenettelyn kehittämiseen perustuvaan ratkaisuun verrattuna hallinnollisesti raskaammaksi, minkä lisäksi myös viranomaisjärjestelmään tulisi tehtäväksi laajempia muutoksia. Lunastustoimitukseen näillä muutoksilla ei kuitenkaan olisi vaikutusta.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

keskeneräinen

6 Lausuntopalaute

täydennetään lausuntokierroksen jälkeen

7 Säännöskohtaiset perustelut

Laki eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta

1 §. Tarkoitus. Lain alkuperäisenä tarkoituksena on ollut Århusin sopimuksen mukaisesti turvata yleisön tiedonsaantia, osallistumista, muutoksenhakua ja vireillepanoa koskevat oikeudet ympäristöasioissa. Lakiin ehdotetuilla muutoksilla on tarkoituksena täydentää YVA-direktiivin kansallista täytäntöönpanoa. Tämä tapahtuisi sisällyttämällä lakiin nyt puheena olevia hankkeita

koskevat ympäristölliset ja maankäytölliset edellytykset, jotka täydentäisivät lunastuslain 4 §:n mukaista lunastuslupaharkintaa. Laki muuttuisi osallistumis- ja muutoksenhakuoikeuden takaa-
vasta puitekehuksesta lain soveltamisalaan kuuluvien hankkeiden linjauksen valintaa ja hank-
keen toteuttamistapaa ohjaavaksi säädökseksi, jonka tarkoituksena on ehkäistä näistä hankkeista
ympäristölle aiheutuvia haittoja. Pykälää esitetään tarkistettavaksi tämän mukaisesti.

3 §. *Suhde muuhun lainsäädäntöön.* Nykyisen 3 §:n mukaan tätä lakia ei sovelleta, jos hankkeen
toteuttaminen perustuu kaikilta osin maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaiseen oikeus-
vaikutteiseen kaavaan, jossa hankkeen sijainti ja suhde muuhun alueiden käyttöön on selvitetty.
Lain tavoitteena on ollut Århusin sopimuksen mukaisesti turvata yleisön tiedonsaantia, osallis-
tumista, muutoksenhakua ja vireillepanoa koskevat oikeudet ympäristöasioissa. Hankkeen pe-
rustuessa oikeusvaikutteiseen kaavaan yleisöllä on ollut mahdollisuus lausua käsityksensä alue-
varauksesta kaavaa laadittaessa sekä tarvittaessa saattaa kaavaa koskevan päätöksen lainmukai-
suus tuomioistuimen arvioitavaksi, jolloin osallistumista lunastusmenettelyyn ei ole voitu pitää
enää tarpeellisena. Kyse on ollut ennen muuta menettelyllisestä puitekehikosta. Säännöstä on
sovellettu käytännössä hyvin harvoin.

Maankäytön suunnittelussa selvitetään suunnittelualueen ympäristöarvot ja arvioidaan alueva-
rauksen mahdollistaman toiminnan ympäristövaikutukset. Maankäytön suunnittelun luonteesta
johtuen hankkeen seikkaperäinen ohjaaminen ja yksityiskohtaisista toteuttamisedellytyksistä
päättäminen ei ole mahdollista. Lakiin esitetään sisällytettäväksi säännökset, jotka edellyttävät
seikkaperäisempiä selvityksiä sekä täsmällisempää sijoituspaikan valintaa kuin maankäytön
suunnittelun puitteissa on mahdollista toteuttaa. Lisäksi menettelyssä voitaisiin antaa hankkeen
toteuttamistapaa koskevia määräyksiä. Asiassa annettavalla päätöksellä käytännössä ratkaistai-
siin hankkeen täsmällinen sijoittuminen sekä toteuttamistapa seikkaperäisemmin kuin maan-
käytön suunnittelussa on mahdollista. Tämän vuoksi rajausta ei voida pitää enää mielekkäänä,
minkä vuoksi siitä esitetään luovuttavaksi.

Pykälän 1 momenttiin siirrettäisiin nykyisen 4 §:n ensimmäinen virke. Lainkohdassa säädetään
velvollisuudesta hakea 2 §:ssä tarkoitettulla hankkeelle lunastuslain mukainen lunastuslupa sii-
näkin tapauksessa, että hakija omistaisi tai hallitsisi hankkeen edellyttämiä alueita. Pykälän 1
momentin toisen virkkeen mukaan lunastuslupa-asiaa ratkaistaessa on noudattava lisäksi, mitä
tässä laissa säädetään. Hanketta koskevassa lupaharkinnassa tulisi näin ollen huomioon ottaa
lunastuslain 4 §:n yleisten luvan myöntämisedellytysten lisäksi tämän lain 3 a §:ssä säädetty
erityiset luvan myöntämisedellytykset.

Lain nykyisen 4 §:n viimeinen virke esitetään siirrettäväksi 3 §:n uudeksi 2 momentiksi. Sään-
nöksen mukaan lunastuksen toimeenpanosta ja lunastuksesta olisi muutoin voimassa, mitä lu-
nastuslaissa tai muussa laissa erikseen säädetään. Lunastuslupa-asian käsittelyssä noudatetta-
isiin lunastuslain säännöksiä, ja asiassa annettu päätös pantaisiin täytäntöön lunastustoimituk-
sessa.

Pykälän otsikko esitetään tarkistettavaksi vastaamaan pykälän muuttunutta sisältöä.

3 a §. *Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken rakentaminen.* Lakiin esitetään sisällytettäväksi uusi
3 a §, jossa säädetäisiin sähköjohtoa ja kaasun siirtoputkea koskevan lunastuslupaharkinnan
erityisistä edellytyksistä. Nämä täydentäisivät lunastuslain 4 §:n lupaharkintasäännöstä.

Lunastuslain 4 §:n 1 momentin mukaan lunastaa saadaan, kun yleinen tarve sitä vaatii. Sähkö-
johdon tai kaasun siirtoputken rakentamisen tarkoituksena on tyypillisesti energian siirron jär-
jestäminen tai energiansiirtoverkoston toimintavarmuuden turvaaminen. Sähköjohdon tai kaa-

sun siirtoputken rakentamisen tarkoituksena saattaa olla uuden voimalaitoksen liittäminen jakeluverkostoon tai jakeluverkoston ulottaminen uudelle alueelle, olemassaolevan siirtokapasiteetin nostaminen tai siirtoverkoston toimintavarmuuden parantaminen. Energian siirtoa järjestävissä ja verkon toimintavarmuutta turvaavissa hankkeissa on kyse sellaisesta yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömästä toiminnasta, jota tulee arvioida kokonaisuutena. Yksittäisen hankkeen välittömien hyödynsaajien piiriin laajuudelle ei tässä suhteessa tule antaa ratkaisevaa merkitystä. Lunastuslupaharkinta ei tyhjenny hankkeen toteuttamista puoltavien näkökohtien huomioon ottamiseen, vaan huomioon voidaan ottaa myös lunastusta vastaan puhuvat, hankkeesta yleisille intresseille aiheutuvat haitalliset vaikutukset. Niin ikään ympäristölle aiheutuvat vaikutukset ovat punnintatilanteessa relevantteja, mutta niiden tapauskohtainen painoarvo on vaihdellut tapauskohtaisesti. Kysymys on kokonaisvaltaisesta harkinnasta, jossa yleisen tarpeen vaatimuksen täyttymistä arvioidaan punnitsemalla yleisille intresseille aiheutuvia suotuisia ja haitallisia vaikutuksia keskenään.

Lunastuslain yleisessä lupaharkintakehikossa lunastusta rajoittavat lunastuslain 4 §:n 1 momentin vaihtoehto- ja intressivertailuedellytykset. Mainitun lainkohdan mukaan lunastusta ei kuitenkaan saa panna toimeen, jos lunastuksen tarkoitus voidaan yhtä sopivasti saavuttaa jollain muulla tavalla taikka jos lunastuksesta yksityiselle edulle koitua haitta on suurempi kuin siitä yleiselle edulle saatava hyöty. Sähkölinojen lunastuslupahankkeissa tämä on ilmennyt esimerkiksi vaatimuksina linjan siirtämisestä tai hankkeen toteuttamisesta maakaapelointina ilmajohdon sijaan. Valtiosääntöoikeudellinen pakkolunastus merkitsee syvällistä kajoamista perustuslaissa turvatuksi omaisuuspuolelta, eli omistusoikeuden lunastamista sen omistajalta ja siirtämistä toiselle. Kyse on viimesijaisesta keinosta turvata yleisen tarpeen edellyttämän hankkeen toteuttamisen vaatien alueiden hankkiminen. Tämä merkitsee samalla sitä, että puuttuminen tulee rajata hankkeen tarkoitus huomioon ottaen mahdollisimman vähäiseksi. Niinpä esimerkiksi lunastuslupaa ei voida myöntää laajempaan alueeseen kuin hankkeen toteuttaminen edellyttää tai myöntää oikeutta lunastaa alue, jos hankkeen tarkoitus olisi saavutettavissa perustamalla alueeseen käyttöoikeus. Vastaavasti lunastamiseen ei tulisi ryhtyä, mikäli tarpeellinen alue olisi hankittavissa vapaaehtoisin oikeustoimin esimerkiksi kiinteistön kaupalla tai alueen vaihdolla. Tältä osin oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota hankkeen luonteeseen ja laajuuteen.

Lunastuslupaharkinta ei tyhjenny yksinomaan yleisille intresseille aiheutuvien hyötyjen ja haittojen punnintaan. Lunastuslupan tarkoittamasta hankkeesta yksityisille intresseille aiheutuvia hyötyjä ja haittoja ei oteta huomioon yleisen tarpeen vaatimuksen täyttymistä arvioitaessa. Tämä ei merkitse sitä, että sanotuilla intresseillä ei olisi merkitystä lunastuslupaharkinnassa. Yleinen tarvekaan ei voi oikeuttaa sellaiseen kajoamiseen yksityiseen omistusoikeuteen, jossa hankkeesta yksityiselle edulle aiheutuva haitta on suurempi kuin yleiselle edulle aiheutuva hyöty. Intressivertailuedellytys ja yksityisille edulle aiheutuva haitta muodostavat siten eräänlaisen perälaudan lunastuslupaharkinnassa. Käytännössä tämänkaltaiset tilanteet, jossa hankkeen olisi yleisen tarpeen vaatima mutta hankkeesta aiheutuva hyöty olisi yksityiselle edulle aiheutuvaa haittaa pienempi, lienevät hyvin harvinaisia.

Lunastuslain yleisen tarpeen vaatimuksen ja lunastusta rajoittavien kriteereiden voidaan katsoa sisältävän sisäänrakennetun vaatimuksen hankkeen haitallisten vaikutusten minimoinnista. Lunastuslain 4 §:n 1 momentin kirjoitustapa on kuitenkin nykyisen lainsäädännön täsmällisyysvaatimusten näkökulmasta niin yleinen, että mainittujen vaatimusten oikeusperustaa on pidettävä epäselvänä. Edellä on todettu, että YVA-direktiivin 9 artiklan asianmukainen täytäntöönpano edellyttää kansalliselta lainsäädännöltä, että lupa-asian ratkaisevalla viranomaisella on mahdollisuus liittää päätökseen tarpeellisia määräyksiä hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi. Lupaharkinta muodostuu luvan myöntämisen edellytysten tutkinnasta

ja päätökseen liitettävien lupamääräysten asettamisesta. Sääntelyn täsmällisyyden ja asianosaisten sekä muiden tahojen oikeusturvan näkökulmasta ei ole mahdollista, että viranomainen voisi antaa lupamääräyksiä sellaisten vaatimusten turvaamiseksi, jotka eivät ilmene laista. Tämän vuoksi laissa tulee säätää täsmällisemmin lupaharkinnassa huomioon otettavista oikeushyvistä, joiden turvaamiseksi lupamääräyksiä voidaan asettaa.

Vaikka lunastuslupaharkinnan ydin on nimenomaan omistussuhteiden järjestelyyn oikeuttavan yleisen tarpeen vaatimuksen täyttymisen arvioinnissa, olisi lunastuslupaharkinnan yhteydessä mahdollista arvioida myös hankkeen toteuttamisen ympäristöllisiä edellytyksiä. Ympäristöllisistä näkökohdista lähtevän lupaharkinnan sisällyttämistä säännönmukaiseksi osaksi lunastuslupaharkintaa ei kuitenkaan voida pitää tarkoituksenmukaisena ratkaisuna, minkä vuoksi täydentävät säännökset esitetään sisällytettäväksi lunastuslupalakiin.

Pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan sähköjohto ja kaasun siirtoputki on sijoitettava ja rakennettava teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella tavalla siten, että johtolinjasta ympäristölle ja alueiden käytölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Ympäristöllä ja alueiden käytöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä alkuperäistä luontoa ja erilaisia ihmistoiminnan käyttöön otettuja alueita. Tällaisia alueita olisivat esimerkiksi rakentamiseen, liikennealueiksi, perustuotantoon ja virkistyskäyttöön otetut alueet. Ympäristö ja alueiden käyttö olisi tämän säännöksen puitteissa ymmärrettävä siten laajasti, että se kattaisi esimerkiksi maisemakuvan sekä mahdolliset alueella sijaitsevat muinaismuistot.

Säännöksen tarkoituksena on turvata sellaisia yleisempiä intressejä, jotka eivät ole palautettavissa yksittäisten kansalaisten tai oikeushenkilöiden oikeuspiiriin kuuluviksi vaatimuksiksi. Momentti sisältäisi yleisen johtoreitin valintaa koskevan säännöksen, jonka tarkoituksena on ohjata sähköjohdon tai kaasun siirtoputken sijoittaminen ympäristön sekä olemassa olevan ja suunnitellun maankäytön kannalta vähiten haittaa aiheuttavalle paikalle. Hankkeen teknisellä ja taloudellisella toteuttamiskelpoisuudella tarkoitetaan sellaisia teknisiä ratkaisuja ja toteuttamistapoja, joita vastaavanlaisissa hankkeissa yleisesti käytetään ja jotka ovat taloudellisesti perusteltavissa niistä saatava hyöty huomioon ottaen.

Pykälän 1 momentin toisessa virkkeessä säädettäisiin yksittäisten asianosaisten oikeusasemaa turvaavista vaatimuksista. Ehdotetun säännöksen mukaan johtolinjan sijoittamisesta ei saisi aiheutua kenellekään enempää vahinkoa tai haittaa kuin tarve vaatii. Johtoreitti tulisi sovittaa valitseviin maanomistusoloihin ja alueen maankäyttöön siten että siitä eri tahoille aiheutuva haitta kokonaisuutena arvioiden jäisi mahdollisimman pieneksi. Jossain tilanteissa saattaa olla esimerkiksi toimivin ratkaisu sijoittaa erillisiä johtoreittejä toistensa tai vaikkapa liikenneinfrastruktuurihankkeiden yhteyteen. Johdon sijoittamisesta aiheutuvia haittoja ja vahinkoja tulisi tarkastella erityisesti lunastusrelaatioissa olevien maanomistajien näkökulmasta. Säännös jättäisi lainsoveltajalle laajan harkintavallan hyväksyttävänä pidettävän vahingon ja haitan suhteen. Sähköjohdon tai kaasun siirtoputken sijoittamisesta voisi aiheutua yksittäiselle asianosaiselle huomattavaakin vahinkoa tai haittaa, jos johtoreitin siirtämisestä toisaalle aiheutuisi vielä enemmän vahinkoa tai haittaa. Toisaalta taas johtoreitin siirtämisestä mahdollisesti aiheutuva lisäkustannus lunastajalle ei estäisi johtoreitin tarkistamista, jos tällä voidaan vähentää johtoreitistä aiheutuvia haittoja.

Pykälän 1 momentin viimeisessä virkkeessä säädettäisiin saamelaiskulttuurin suojasta. Vaikka lain soveltamisalaan kuuluvat hankkeet ovat varsin harvalukuisia, saattaa sellainen sijoittua tai hankkeen vaikutukset ulottua saamelaisten kotiseutualueelle. Vaikka 1 momentin edellytykset suojaavat osin myös alkuperäiskansojen oikeuksia, tulisi laissa säätää nimenomaisesti alkuperäiskansojen oikeuksien huomioon ottamisesta lupaharkinnassa. Ehdotuksen mukaan sähköjoh-

don tai kaasun siirtoputken rakentaminen ei saa vähäistä suuremmassa määrin heikentää saamelaiden oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Säännöstä sovellettaisiin kotiseutualueella toteuttavien hankkeiden lisäksi myös kotiseutualueen ulkopuolella toteutettaviin hankkeisiin, jos hankkeella olisi vaikutuksia saamelaiden oikeuksille alkuperäiskansana. Sähköjohdon tai kaasun siirtoputken rakentamisella tarkoitettaisiin hankkeen rakentamisesta ja sen käytöstä aiheutuvia vaikutuksia

Säännös ei kieltäisi kokonaisuudessaan haitallisten vaikutusten aiheuttamista, mutta asettaisi näiden määrälle kynnyksen. Laissa ei otettaisi yksityiskohtaisesti kantaa siihen, millaista haitallista vaikutusta olisi pidettävä lainkohdan kieltämänä vähäistä suurempana heikennyksenä. Säännös muodostaisi itsenäisen luvanmyöntämisedellytyksen. Jos hankkeesta aiheutuisi lainkohdassa tarkoitettua vähäistä suurempaa heikennystä, eikä tätä lupamääräyksiin voitaisi poistaa, ei lupaa voitaisi myöntää. Koska ehdotettu säännös ohjaisi hankkeen suunnittelua ja toteuttamista, jäisivät tämänkaltaiset tilanteet harvinaisiksi.

Pykälän 2 momentissa esitetään säädettäväksi kaavojen huomioon ottamisesta sähköjohdon ja kaasun siirtoputken lupaharkintatilanteessa. Sähköjohdon ja kaasun siirtoputkien rakentamisen sekä muun alueidenkäytön yhteensovittamiselle olisi eduksi, että nykyiset ja tulevat sähköjohdot linjaukset merkittäisiin maakuntakaavoihin. Tällöin nämä voitaisiin ottaa huomioon yksityiskohtaisemmin suunnittelussa päätettäessä alueen maankäytöstä. Käytännössä kaikkia tulevia hankkeita ei ole mahdollista ottaa maakuntasuunnittelussa huomioon kaavoituksen ja hankkeiden toteuttamisaikataulujen erilaisuuden vuoksi.

Kysymys maankäytön suunnittelujärjestelmän ohjausvaikutuksesta on merkittävä erityisesti tilanteissa, jossa sähköjohdon tai kaasun siirtoputken rakentaminen ei ole alueen pääasiallisen käyttötarkoituksen mukainen. Tällöin joudutaan arvioimaan, salliiko kohteena olevan alueen ja hankkeen vaikutusalueen käyttötarkoitukset hankkeen toteuttamisen. Asemakaavalla ratkaistaan yksityiskohtaisesti alueen nykyinen ja tuleva maankäyttö. Laissa tarkoitettujen hankkeiden vaikutukset alueen maankäyttöön ovat niin merkittävät, että asemakaava-alueella tällaisen rakentamisen tulisi perustua asiaa koskevaan aluevaraukseen ja kaavamääräykseen. Käytännön tilanteet saattavat kuitenkin olla siten vaihtelevia, että nimenomaisen aluevarauksen asettaminen luvan myöntämisen edellytykseksi saattaisi johtaa epätarkoituksenmukaisiin lopputuloksiin. Tämän vuoksi laissa esitetään säädettäväksi, että sähköjohtoa ja kaasun siirtoputkea ei saa sijoittaa asemakaavan vastaisesti. Yleispiirteisten kaavojen ohjausvaikutus vaihtelisi maankäyttömuodoittain. Tapauskohtaisesti tulisi arvioitavaksi, miten hankkeen toteuttaminen vaikuttaisi alueen käyttämistä sille kaavassa varattuun tarkoitukseen. Esimerkiksi alueen osoittamisen kaavassa maa- ja metsätalouteen ei lähtökohtaisesti voida katsoa muodostuvan luvan myöntämisen esteeksi, mutta tällöinkin tulisi huomioon ottaa pykälän 1 momentin vaatimukset. Epäselvässä tilanteessa lupaviranomainen voisi pyytää asiasta lausunnon kunnan viranomaiselta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin lupapäätökseen liitettävistä määräyksistä pykälän 1 ja 2 momentin vaatimusten täyttymiseksi. Ehdotetun säännöksen mukaan lunastuslupapäätöksessä olisi annettava hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi tarpeelliset määräykset johtolinjan sijainnista ja leveydestä, toteuttamistavasta ja –ajankohdasta sekä toiminnan vaikutusten tarkkailemisesta. Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken johtoreitillä on keskeinen merkitys hankkeesta aiheutuvien vaikutusten hallinnan näkökulmasta. Myöntäessään lunastusluvan lupaviranomainen ratkaisee samalla johtoreitin kulun. Lupaviranomaisen tulisi voida, jos hankkeen yleisille tai yksityisille eduille aiheutuvien haitallisten vaikutusten ehkäiseminen tai vähentäminen sitä edellyttää, tehdä vähäisiä tarkistuksia johtoreitin kulkuun, jos luvan myöntämisen edellytykset muutoin olisivat käsillä. Tapauskohtaisesti harkittavaksi jäisi, kuinka suuria muutoksia johtoreitin kulkuun olisi mahdollista tehdä. Johtoreitin siirtäminen kokonaan toiseen

paikkaan ei kuitenkaan olisi mahdollista, vaan tällaisessa tilanteessa luvan myöntämisedellytyksen on katsottava puuttuvan ja lunastuslupahakemus tulisi hylätä.

Sähkölinojen lunastuslupamenettelyissä ja päätösten täytäntöönpanoa koskevissa lunastus-toimituksissa esitetään toisinaan vaatimuksia olemassa olevan infrastruktuurin hyödyntämisestä. Käytännössä erilaiset yhteistoimintajärjestelyt ovat osoittautuneet varsin hankaliksi, ja tämän sisältöisten määräysten antamiseen on katsottava sisältyvän huomattavia ongelmia. Toiminnanharjoittajan hakiessa lupaa sähköjohdon rakentamiseen ei toiminnanharjoittajaa voida tämän tahdosta riippumatta kohtuudella edellyttää varautumaan suunnittelussa ja toteutuksessa sellaisiin teknisiin ratkaisuihin, jotka mahdollistaisivat esimerkiksi sähköjohdon pylväiden hyödyntämisen toisen toiminnanharjoittajan toimesta jälkikäteen. Useimmiten toiminnanharjoittajan hakiessa lupaa ei tiedossa ole tarvetta yhteistoimintajärjestelyille. Vastaavasti olemassa olevat rakenteet on saatettu toteuttaa siten että yhteiskäytön toteuttaminen jälkikäteen edellyttäisi huomattavan suuria kustannuksia. Tilanne olisi ymmärrettävästi toinen, jos toiminnanharjoittajat ovat asiasta keskenään sopineet. Tällöin lupaharkinnassa tulisi arvioitavaksi, onko yhteistoimintajärjestelyyn varautuvaa hanketta pidettävä yleisen tarpeen vaatimana.

Lunastuslain 4 §:n mukaisen lupaharkinnan ja ehdotetun 3 a §:n mukaiset intressit ovat osittain päällekkäisiä. Tarkoituksena on, että lunastuslupalain 3 a §:n mukainen päätösharkinta ja lunastuslain 4 §:n mukainen harkinta muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Kirjoitustavastaan huolimatta ehdotettu 3 a §:n normisto muodostaa itsenäisen luvan myöntämisedellytyksen. Lupaa ei tulisi myöntää, mikäli lainkohdassa säädetty vaatimukset eivät täytyisi. Tällainen tilanne olisi käsillä lähinnä siinä tilanteessa, että jonkin toisen linjauksen paremmuus olisi ilmeinen. Vastaavasti lunastuslain mukaisen yleisen tarpeen vaatimuksen täyttymättä jääminen johtaisi hakemuksen hylkäämiseen, vaikka tämän lain 3 a §:ssä säädetty edellytykset täytyisivätkin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin lupapäätökseen liitettävistä määräyksistä. Lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi tarpeelliset määräykset johtoreitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajankohdasta sekä toiminnan vaikutusten tarkkailemisesta. Lupamääräykset ovat kiinteässä yhteydessä lupaharkintaan. Niitä ei ole mahdollista pitää erossa toisistaan, sillä lupamääräyksillä varmistetaan toisaalta lain vaatimusten täytyminen, toisaalta luodaan puuttuvia luvan myöntämisedellytyksiä.

Lähtökohdan määräysten tarpeellisuuden arvioinnille muodostaa lupaviranomaiselle toimitettu hakemus liitteinen, jossa sisältää tiedot hankkeen linjauksesta ja toteuttamistavasta. Merkittävien hankkeen ympäristövaikutuksia määrittävä tekijä on johtoreitti, josta hankkeesta vastaava päättää asiassa kertyneen selvityksen sekä mahdollisesti viranomaisten ja muiden tahojen kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella.

Eräissä tilanteissa saattaa olla tarpeen antaa määräyksiä hankkeen toteuttamistavasta ja -ajankohdasta. Nämä kuuluvat lähtökohtaisesti hankkeesta vastaavan päätösvaltaan, minkä vuoksi näitä koskevia määräyksiä tulisi antaa ainoastaan niissä tilanteissa, jossa nämä ovat välttämättömiä haitallisten vaikutusten aiheutumisen ehkäisemiseksi ja laissa turvattujen oikeushyvien turvaamiseksi. Näitä voitaisiin käyttää esimerkiksi lintujen pesimärauhan turvaamiseksi tai viljelysten turmeltumisen ehkäisemiseksi.

Rakentamistyyppisten hankkeiden toiminnan vaikutusten tarkkailu kohdentuu ennen muuta rakentamisen aikaisiin vaikutuksiin. Eräissä tilanteissa saattaa olla tarpeen seurata hankkeen pitempiaikaisia vaikutuksia johonkin ympäristön osa-alueeseen.

4 §. Valvonta ja hallintopakko. Lakiin esitetään lisättäväksi säännökset viranomaisesta, jonka tehtävänä olisi valvoa lain sen nojalla annettujen määräysten noudattamista. Kyse on olisi ennen

kaikkea hankkeen toteuttamiseksi myönnettyyn lunastuslupaan liitettyjen, ympäristön turvaamiseksi annettujen määräysten noudattamisen valvonnasta. Valvonta painottuisi erityisesti hankkeen rakentamisvaiheeseen, joskin eräissä tilanteissa saattaa olla tarpeen seurata hankkeen pidempiaikaisia vaikutuksia johonkin ympäristön osa-alueeseen. Valvonnan sisältö määrittäisi lunastuslupa-asiassa annettavan päätöksen perusteella. Tehtävä esitetään osoitettavaksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle, joka toimii jo nykyään useiden eri ympäristölakien mukaisena valvontaviranomaisena.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lisäksi valvontaviranomaisen oikeudesta saada tietoja ja tehdä tarkastuksia valvontaa varten. Tiedonsaanti- ja tarkastusoikeuden käyttämiseen oikeutettuja tahoja olisi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä keskuksen määräämä virkamies. Valvontaviranomaisella olisi oikeus saada valvontatehtävän hoitamiseksi välttämättömät tiedot viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) salassapitosäännösten estämättä toiselta viranomaiselta. Tilanteiden moninaisuudesta johtuen laintasolla ei ole mahdollista yksilöidä tyhjentävästi niitä rekistereitä ja viranomaisia, joita valvontaviranomaisen tiedonsaanti-oikeus koskisi. Valvontaviranomaisella olisi myös oikeus saada tehtävänsä hoitamiseksi välttämättömät tiedot hankkeesta vastaavilta. Oikeus kulkea toisen alueella antaisi valvontaviranomaiselle oikeuden liikkua sellaisellakin alueella, joka ei kuulu jokamiehen kulkemista koskevan oikeuden piiriin. Liikkuminen toiminnan harjoittamispaikalla on usein rajoitettua, minkä vuoksi momentissa säädettäisiin valvontaviranomaisen oikeudesta liikkua siellä. Valvontaviranomaisella on toiminnan vaikutusten tarkkailemiseksi oltava oikeus tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa tarpeellisia mittauksia ja ottaa näytteitä sekä tallentaa ääntä tai kuvaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin viranomaisen valvonnan suorittamiseksi tarpeellisista toimivaltuuksista. Havaitessaan jonkun laiminlyövän lain säännösten tai sen nojalla annettuun päätökseen sisältyvien määräysten noudattamisen viranomaisen tulisi kehottaa tätä lopettamaan säännösten tai määräysten vastainen menettely. Rikkomuksen vakavuudesta riippuen viranomainen voisi kieltää kohteena olevaa henkilöä jatkamasta tai toistamasta säännöksen tai määräyksen vastaista menettelyä. Vaihtoehtoisesti tai lisäksi viranomainen voisi määrätä kyseisen henkilön tämän täyttämään velvollisuutensa tai oikaisemaan sen, mitä säännösten tai määräysten vastaisesti on tehty.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin 2 momentin nojalla annetun kiellon tai määräyksen noudattamisen tehosteista. Viranomainen voisi tehostaa antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään. Asian käsittelyyn sovellettaisiin uhkasakkolakia (1113/1990).

Lakiin ei esitetä sisällytettäväksi erityisiä säännöksiä valvonta-asian käsittelyssä noudatettava menettelystä. Asian käsittelyyn sovellettaisiin tällöin hallintolain (434/2003) säännöksiä.

5 §. Muutoksenhaku. Nykyisen 5 §:n 1 momentissa säädetään kansalaisjärjestöjen muutoksenhakuoikeudesta ja pykälän 2 momentissa tässä laissa tarkoitetun päätöksen tiedoksiantamisesta 1 momentissa tarkoitetulle yhdistykselle ja säätiölle. Vireillä olevassa lunastuslain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE xx/2022 vp) lunastuslakiin esitetään sisällytettäväksi asiaa koskevat säännökset, minkä vuoksi lunastuslupalain 5 §:n nykyiset säännökset jäävät tarpeettomiksi.

Lunastuslupalain 4 §:n mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tehtävänä olisi valvoa lain ja sen nojalla annettujen määräysten noudattamista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisi tässä tarkoituksessa antaa velvoittavia päätöksiä, joiden lainmukaisuus tulee voida saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi. Lunastuslupalain 3 a §:ään perustuva ratkaisu annetaan osana lunastuslupaa, ja siihen haetaan muutosta lunastuslain 87 §:n mukaisessa järjestyksessä.

Epäselvyyden välttämiseksi lunastuslupalain 5 §:ään ehdotetaan sisällytettäväksi informatiivinen viittaus, jonka mukaan muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tämän lain nojalla antamasta päätöksestä säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Sanotun lain nojalla ratkaistaisiin kysymykset esimerkiksi valitusoikeudesta (7 §), valitustiestä (8 §) ja muutoksenhakuoikeudesta hallinto-oikeuden antamaan päätökseen (107 §).

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Lunastuslupalain 6 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä lunastuslupalain täytäntöönpanosta. Säännös ei täytä asetuksenantovaltuudelta edellytettävää täsmällisyyden vaatimusta. Voimassaolevan lunastuslain 7 §:n 4 momentin nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä lunastuslupahakemuksen sisällöstä ja siihen liitettävistä asiakirjoista.

* onko tarvetta säätää valtioneuvoston asetuksella lunastuslupahakemuksen sisällöstä nyt puheena olevien hankkeiden osalta?

9 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen vahvistamisen jälkeen. (**tarkistetaan ennen esityksen antamista**)

Voimaantulosäännöksen 2 momentissa säädettäisiin vireillä olevaan lunastuslupa-asiaan sovellettavasta lainsäädännöstä. Lain voimaantullessa vireillä olevaan asiaan sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Siirtyminen uuden lain mukaiseen menettelyyn sekä aineellisten säännösten soveltamiseen kesken vireillä olevan lupamenettelyn saattaisi edellyttää hakemusasiakirjojen täydentämistä mahdollisesti jo lupamenettelyn loppuvaiheessa sekä uutta menettelyä asiakirjojen tiedoksiantoineen. Vireilläolon vaikutus koskisi ainoastaan kyseistä menettelyä.

Voimaantulosäännöksen 3 momentissa säädettäisiin sovellettavasta lainsäädännöstä tilanteessa, jossa muutoksenhakutuomioistuin kumoaa lunastuslupa-asiassa annetun päätöksen. Sovellettava lainsäädäntö jäisi tällöin riippumaan tuomioistuimen päätöksen sisällöstä. Jos tuomioistuin kumoaisi päätöksen ainoastaan osittain ja palauttaisi asian uudelleen käsiteltäväksi, asiaan sovellettaisiin vanhan lain säännöksiä. Jos taas muutoksenhakutuomioistuin kumoaa päätöksen, johon on sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsiteltäisiin ja ratkaistaisiin uuden lain säännöksiä soveltaen.

10 Toimeenpano ja seuranta

...

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

* täydennetään viittauksella lunastuslain tarkistamista koskevaan esitykseen, jossa tarkoitus muuttaa myös lunastuslupalain 4 a ja 5 §:ää

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

...

12 Suhde perustuslakiin ja sääätämisjärjestys

Lakiehdotuksen tavoitteena on parantaa ympäristön ja luonnonarvojen huomioon ottamista sähkölinjojen ja kaasun siirtoputkien lupaharkinnassa. Ehdotetut säännökset ovat relevantteja omaisuudensuoja koskevan perustuslain 15 §:n, saamelaiden oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin koskevan perustuslain 17 §:n, vastuuta ympäristöstä sekä kansalaisten osallistumista koskevan perustuslain 20 §:n ja oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n näkökulmasta.

Omaisuudensuoja

Lakiehdotuksen 3 a §:ssä säädetään lunastuslain 4 §:n lupaharkintaa täydentävistä kriteereistä. Ehdotetut säännökset mahdollistavat osaltaan puuttumisen perustuslain turvaamaan omistusoikeuteen, minkä vuoksi ehdotettuja säännöksiä tulee tarkastella perusoikeuksien rajoittamisen edellytysten valossa. Näitä ovat perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVM 25/1994 vp s. 4-5) rajoitusten perustuminen laintasoiseen säädökseen, rajoitusten tarkkarajaisuus ja riittävä täsmällisyys, rajoitusperusteen hyväksyttävyyden perusoikeusjärjestelmän kannalta, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimus, rajoituksen kohdistuminen perusoikeuden ytimen ulkopuolelle, rajoituksen välttämättömyys tavoitteen saavuttamiseksi sekä rajoituksen laajuuden oikeasuhtaisuus perusoikeuksien suojaamaan oikeushyvään ja rajoituksen taustalla olevaan yhteiskunnallisen intressin painoarvoon.

Nykyinen lunastuslain mukaisen yleisen tarpeen punnintaa koskeva lupaharkintasäännös on huomattavan yleinen. Lunastuslupalain 3 a §:ään ehdotetut säännökset täsmentäisivät toisen omaisuuden kajoamisen edellytyksiä sekä rajaisivat omaisuuden kajoamisen mahdollisimman vähäiseksi. Perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta on kuitenkin merkityksellistä, että säännökset koskisivat laissa täsmällisesti yksilöityjä hankkeita (lunastuslupalain 2 §), joita lähtökohtaisesti voidaan pitää painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimina. Tämä punnittaisiin kuitenkin aina tapauskohtaisesti.

täydennetään

Vastuu ympäristöstä

Perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Säännöksen mukainen vastuu ympäristöstä (ympäristöperusoikeus) toteutuu aineellisen lainsäädännön kautta. Säännös ilmaisee ihmisten kaikinpuolisen vastuun sellaisesta taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kokonaislinjasta, joka turvaa elollisen ja elottoman luonnon monimuotoisuuden säilymistä (ks. HE 309/1993 vp., s. 66/II).

Ehdotetun lain tarkoituksena on ehkäistä eräiden sähköjohtojen ja kaasun siirtoputkien rakentamisesta aiheutuvia haitallisia vaikutuksia. Lunastuslain 4 §:n lupaharkintasäännös mahdollistaa sinänsä varsin laajan ja joustavan harkintakehikon, jonka puitteissa viranomaisen voi punninta hankkeesta yleisille eduille aiheutuvia hyötyjä ja haittoja. Niin ikään ympäristölle aiheutuvat vaikutukset ovat punnintatilanteessa relevantteja, mutta niiden tapauskohtainen painoarvo on vaihdellut tapauskohtaisesti. Kysymys on kokonaisvaltaisesta harkinnasta, jossa yleisen tarpeen vaatimuksen täyttymistä arvioidaan punnitsemalla toisaalta yksittäisen intressin merkittävyyttä yhteiskunnan kannalta (esimerkiksi riittävän sähkönsiirtokapasiteetin turvaaminen), toisaalta

yleisille intresseille aiheutuvia suotuisia ja haitallisia vaikutuksia keskenään (esimerkiksi hankkeen johdosta menetettävät luontoarvot tai hiilensidontakyky). Yleisen tarpeen vaatimusta täydentävät lunastuslain 4 §:n 1 momentin vaihtoehto- ja intressivertailuedellytykset, joiden voidaan katsoa sisältävän sisäänrakennetun vaatimuksen hankkeen haitallisten vaikutusten minimoinnista.

Lunastuslain 4 §:n 1 momentin kirjoitustapa on kuitenkin nykyisen lainsäädännön täsmällisyysvaatimusten näkökulmasta niin yleinen, että ympäristöä koskevien näkökohtien huomioon ottaminen lupaharkinnassa jää epävarmaksi. Ehdotetun lunastuslupalain 3 a §:n säännökset määrittelisivät lupaharkinnan ympäristölliset vaatimukset, jotka tulisi siis ottaa huomioon viran puolesta. Lupaharkinta muodostuu luvan myöntämisen edellytysten tutkinnasta ja päätökseen liitetävien lupamääräysten asettamisesta. Sääntelyn täsmällisyyden ja asianosaisten sekä muiden tahojen näkökulmasta ei ole mahdollista, että viranomaisella olisi toimivaltaa antaa lupamääräyksiä sellaisten vaatimusten turvaamiseksi, jotka eivät ilmene laista. Tämän vuoksi laissa tulee säätää täsmällisemmin lupaharkinnassa huomioon otettavista oikeushyvistä, joiden turvaamiseksi lupamääräyksiä voidaan asettaa. Ehdotetut säännökset parantaisivat ympäristöllisten näkökohtien huomioon ottamista lupaharkinnassa ja edistäisivät siten ympäristöperusoikeuden toteutumista.

Kansalaisten osallistuminen

Perustuslain 20 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Kansalaiset sekä kansalaisjärjestöt ovat jo nykyään voineet osallistua ympäristövaikutusten arviointimenettelyn piirissä olevien sähköjohtojen ja kaasun siirtoputkien lunastuslupamenettelyyn. Osallistumisoikeutta on kuitenkin rajannut nykyisen lain 3 §:n säännös, jonka mukaan menettely ei ole tarpeen, jos hankkeen toteuttaminen perustuu kaikilta osin maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaiseen oikeusvaikutteiseen kaavaan, jossa hankkeen sijainti ja suhde muuhun alueiden käyttöön on selvitetty. Tästä rajauksesta ehdotetaan luovuttavaksi. Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken lupaharkinta perustuu tällä hetkellä lunastuslain 4 §:ään. Ehdotuksen mukaan lupaharkinta täydentyisi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annettuun lakiin lisättävän 3 a §:n myötä, jossa säädettäisiin yksityiskohtaisemmin ympäristöllisten näkökohtien huomioon ottamisesta lupaharkinnassa. Ehdotetut säännökset parantaisivat kansalaisten osallistumisoikeutta.

täydennetään lunastuslain muutosesitystä koskevalla viittauksella

Saamelaisten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännöksellä turvataan kielellisten oikeuksien ohella saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien perinteisten elinkeinojen harjoittamista (HE 309/1993 vp, PeVL 29/2004 vp ja 21/2007vp). Lisäksi saamelaisilla on perustuslain 121 §:n 4 momentin perusteella saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Säännöstä toteuttaa laki saamelaiskäräjistä. Saamelaisten oikeuteen alkuperäiskansana liittyvän poronhoidon edellytysten turvaamisen kannalta on keskeinen merkitys poronhoitolain 2 §:n 2 momentin kiellolla, jonka mukaan erityisellä poronhoitoalueella maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle.

Lain soveltamisalaan kuuluvista hankkeista varsinkin sähköjohdon rakentamisella voi olla vaikutuksia saamelaisten oikeuksille alkuperäiskansana, minkä vuoksi 3 a §:n 1 momenttiin esitetään sisällytettäväksi tätä turvaava säännös. Säännöstä sovellettaisiin kotiseutualueella toteuttavien hankkeiden lisäksi myös kotiseutualueen ulkopuolella toteutettaviin hankkeisiin, jos hankkeella olisi vaikutuksia saamelaisten oikeuksille alkuperäiskansana.

Ehdotetun 3 a §:n 1 momentin mukaan sähköjohdon tai kaasun siirtoputken rakentaminen ei saisi vähäistä suuremmassa määrin heikentää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Laissa ei otettaisi yksityiskohtaisesti kantaa siihen, millaista haitallista vaikutusta olisi pidettävä lainkohdan kieltämänä vähäistä suurempana heikennyksenä. Säännös muodostaisi itsenäisen luvanmyöntämisedellytyksen, mutta käytännössä se ohjaisi ennen muuta hankkeen suunnittelua ja toteuttamistapaa. Ehdotetun 3 a §:n 2 momentin mukaisia lupamääräyksiä voitaisiin antaa myös alkuperäiskansojen oikeuksien turvaamiseksi.

Lakiin ei ehdoteta sisällytettäväksi alkuperäiskansojen menettelyllisiä oikeuksia koskevia säännöksiä, joista on tarkoitus säätää lunastuslain muuttamista koskevassa esityksessä (HE xx/2022 vp **täydenty**). Ehdotettua sääntelyä voidaan pitää riittävänä ottaen huomioon perustuslain 17 §:n 3 momentissa saamelaisille turvattu asema alkuperäiskansana ja KP-sopimuksen 27 artikla.

Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lunastuslupalakiin perustuvia, perustuslain 21 §:ssä tarkoitettuja päätöksiä tehdään lunastuslain mukaisessa lunastuslupamenettelyssä sekä lunastuslupalain 4 §:n mukaisessa valvontamenettelyssä.

Lunastuslupamenettelyssä annettuun päätökseen haetaan muutosta noudattaen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain säännöksiä. Näitä täydentävät lunastuslain 87 §:n kielto hakea erikseen muutosta ennakkohaltuunottolupa- ja 88 §:n säännökset lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpanosta.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisi lunastuslupalain 4 §:n nojalla antaa kohdetta velvoittavan päätöksen, jonka noudattamisen tehosteeksi voitaisiin asettaa uhkasakko tai teettämistä keskeyttämishuuto. Tällaista päätöstä koskevassa muutoksenhaussa noudatettaisiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia. Lakia koskeva hallituksen esitys (HE 29/2018 vp) on ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana (PeVL 50/2018 vp).

täydennetään lunastuslain muutosesitystä koskevalla viittauksella

Tiedonsaantioikeus

Valvontatehtävää hoitavalla viranomaisella tai sen määräämällä virkamiehellä olisi ehdotetun 4 §:n nojalla perusteella oikeus saada lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten valvontaa tai muuta lain täytäntöönpanoa varten tarpeelliset tiedot toiminnanharjoittajilta ja salassapitovelvollisuuden estämättä muilta viranomaisilta. Tiedonsaantioikeus on säännöksessä rajattu selkeään tarkoitukseen (lain ja sen nojalla annettujen määräysten noudattamisen valvonta) ja se koskee vain säännöksen tarkoituksen kannalta välttämättömiä tietoja (PeVL 37/2005 vp).

Edellä kerrotuilla perusteilla ehdotus laiksi eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain (768/2004) 1, 3, 4 ja 5 §, sellaisena kuin niistä on 5 § laissa 265/2017,
lisätään uusi 3 a § seuraavasti:

1 §

Tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena ehkäistä eräiden sähköjohtojen ja kaasun siirtoputkien rakentamisesta ympäristölle aiheutuvia haittoja.

3 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Edellä 2 §:ssä tarkoitettua hanketta ei saa toteuttaa ilman kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) mukaista lunastuslupaa. Lunastuslupa-asiaa ratkaistaessa on noudattava lisäksi, mitä tässä laissa säädetään.

Lunastuksen toimeenpanosta ja lunastuksesta on muutoin voimassa, mitä lunastuslaissa tai muussa laissa erikseen säädetään.

3 a §

Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken rakentaminen

Sähköjohto ja kaasun siirtoputki on rakennettava teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella tavalla siten, että ympäristölle ja alueiden käytölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Rakentamisesta ei saa aiheutua kenellekään enempää vahinkoa tai haittaa kuin tarve vaatii. Saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva hanke ei saa vähäistä suuremmassa määrin heikentää saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan.

Sähköjohtoa ja kaasun siirtoputkea ei saa rakentaa asemakaavan vastaisesti. Rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä sille maakuntakaavassa tai oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa varattuun tarkoitukseen.

Lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi tarpeelliset määräykset johtoreitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajankohdasta sekä hankkeen vaikutusten tarkkailemisesta.

4 §

Valvonta ja hallintopakko

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valvoo tämän lain ja sen nojalla annettujen määräysten noudattamista. Valvontaviranomaisella tai sen määrämällä virkamiehellä on oikeus valvontaa varten:

- 1) saada viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä välttämättömiä tietoja viranomaisilta sekä toiminnanharjoittajilta;
- 2) kulkea toisen alueella;
- 3) tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä ja tallentaa ääntä tai kuvaa;
- 4) päästä paikkaan, jossa toimintaa harjoitetaan;
- 5) tarkkailla toiminnan vaikutuksia.

Jos tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä ei ole noudatettu, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on asian laatu huomioon ottaen kehotettava lopettamaan säännösten tai määräysten vastainen menettely. Jos joku rikkoo tätä lakia taikka sen nojalla annettua määräystä, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi:

- 1) kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta säännöksen tai määräyksen vastaista menettelyä;
- 2) määrätä hänet täyttämään velvollisuutensa; tai
- 3) määrätä hänet oikaisemaan sen, mitä säännösten tai määräysten vastaisesti on tehty.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on tehostettava, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta, antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään. Jollei tästä laista muuta johdu, uhkasakkoa, teettämisuhkaa ja keskeyttämisuhkaa koskevaan asiaan sovelletaan, mitä uhkasakolaissa (1113/1990) säädetään.

5 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tämän lain nojalla antamasta päätöksestä säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa hallintoviranomaisessa vireillä olevaan lunastuslupa-asiaan sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Jos muutoksenhakutuomioistuin kumoaa päätöksen, johon on sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain säännösten mukaisesti.

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Sanna Marin

.ministeri N. N.

Laki

eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:
muutetaan eräiden ympäristön käyttöön vaikuttavien hankkeiden lunastusluvasta annetun lain (768/2004) 1, 3, 4 ja 5 §, sellaisena kuin niistä on 5 § laissa 265/2017,
lisätään uusi 3 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Tarkoitus

Tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on turvata Århusissa 25 päivänä kesäkuuta 1998 tiedon saamista, yleisön osallistumisoikeudesta sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn yleissopimuksen 9 artiklassa tarkoitettu muutoksenhakuoikeus asianosaisille ja rekisteröidyille yhteisöille.

Tämän lain tarkoituksena ehkäistä eräiden sähköjohtojen ja kaasun siirtoputkien rakentamisesta ympäristölle aiheutuvia haittoja.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan hankkeisiin, joissa tarkoituksena on rakentaa:

1) maanpäällinen jännitteeltään vähintään 220 kilovoltin ja pituudeltaan yli 15 kilometrin mittainen sähköjohto; tai

2) kaasun, öljyn tai kemikaalien kuljettamiseen tarkoitettu siirtoputki, jonka pituus on yli 40 kilometriä ja halkaisija DN 800 millimetriä; tai

3) jännitteeltään vähintään 110 kilovoltin sähköjohto tai kaasun kuljettamiseen tarkoitettu maan rajan ylittävä siirtoputki, jos hankkeeseen sovelletaan ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annettua lakia (252/2017).

Voimassa oleva laki

3 §

Suhde kaavajärjestelmään

Jos hankkeen toteuttaminen perustuu kailta osin maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaiseen oikeusvaikutteiseen kaavaan, jossa hankkeen sijainti ja suhde muuhun alueiden käyttöön on selvitetty, tämän lain mukaista menettelyä ei sovelleta.

(uusi)

Ehdotus

3 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Edellä 2 §:ssä tarkoitettua hanketta ei saa toteuttaa ilman kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) mukaista lunastuslupaa. Lunastuslupa-asiaa ratkaistaessa on noudattava lisäksi, mitä tässä laissa säädetään.

Lunastuksen toimeenpanosta ja lunastuksesta on muutoin voimassa, mitä lunastuslaissa tai muussa laissa erikseen säädetään.

3 a §

Sähköjohdon ja kaasun siirtoputken rakentaminen

Sähköjohto ja kaasun siirtoputki on rakennettava teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella tavalla siten, että ympäristölle ja alueiden käytölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Rakentamisesta ei saa aiheutua kenellekään enempää vahinkoa tai haittaa kuin tarve vaatii. Saamelai-
sten kotiseutualueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva hanke ei saa vähäistä suurem-
massa määrin heikentää saamelai-
sten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan.

Sähköjohtoa ja kaasun siirtoputkea ei saa rakentaa asemakaavan vastaisesti. Rakentaminen ei saa vaikeuttaa alueen käyttämistä sille maakuntakaavassa tai oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa varattuun tarkoitukseen.

Lunastuslupapäätöksessä on annettava hankkeesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi tarpeelliset määräykset johtoreitistä, hankkeen toteuttamistavasta ja ajankohdasta sekä hankkeen vaikutusten tark-
kailemisesta.

4 §

Lunastuslupa ja lunastuksen toimeenpano

Tässä laissa tarkoitettua hanketta ei saa toteuttaa ilman kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) mukaista lunastuslupaa. Lunastuksen toimeenpanosta ja lunastuksesta on muutoin voimassa, mitä edellä mainitussa laissa tai muussa laissa erikseen säädetään.

4 §

Valvonta ja hallintopakko

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valvoo tämän lain ja sen nojalla annettujen määräysten noudattamista. Valvontaviranomaisella tai sen määräämällä virkamiehellä on oikeus valvontaa varten:

- 1) saada viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä välttämättömiä tietoja viranomaisilta sekä toiminnanharjoittajilta;
- 2) kulkea toisen alueella;
- 3) tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä ja tallentaa ääntä tai kuvaa;
- 4) päästä paikkaan, jossa toimintaa harjoitetaan;
- 5) tarkkailla toiminnan vaikutuksia.

Jos tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä ei ole noudatettu, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on asian laatu huomioon ottaen kehotettava lopettamaan säännösten tai määräysten vastainen menettely. Jos joku rikkoo tätä lakia taikka sen nojalla annettua määräystä, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi:

- 1) kieltää häntä jatkamasta tai toistamasta säännöksen tai määräyksen vastaista menettelyä;
- 2) määrätä hänet täyttämään velvollisuutensa; tai
- 3) määrätä hänet oikaisemaan sen, mitä säännösten tai määräysten vastaisesti on tehty.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen on tehostettava, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta, antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään. Jollei tästä laista muuta johdu, uhkasakkoa, teettämisuhtaa ja keskeyttämisuhtaa koskevaan asiaan sovelletaan, mitä uhkasakkolaisissa (1113/1990) säädetään.

4 a §

Yleisön kuuleminen

Tässä laissa tarkoitettun hankkeen lunastuslupaa koskevasta hakemuksesta, on myös muille kuin kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain 8 §:ssä tarkoitetuille asianosaisille ja viranomaisille varattava ennen asian ratkaisemista tilaisuus ilmaista mielipiteensä.

5 §

Muutoksenhaku

Oikeus valittaa tässä laissa tarkoitettuja hankkeita varten annetusta lunastusluvasta on sen lisäksi, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään, hankkeen tarkoittamalla alueella toimivalla sellaisella rekisteröidyllä yhdistyksellä tai säätiöllä, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden-, tai luonnonsuojelun edistäminen taikka asuin ympäristön viihtyisyyden edistäminen. Muutoksenhausta on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Lunastuslupaa koskeva päätös annetaan tiedoksi siten kuin kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain 9 §:ssä ja 10 §:n 3 momentissa säädetään. Lunastuslupaa koskeva päätös annetaan tiedoksi 1 momentissa tarkoitettulle yhdistykselle tai säätiölle yleistiedoksiantona siten kuin siitä erikseen säädetään.

6 §

Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

7 §

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

5 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tämän lain nojalla antamasta päätöksestä säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Voimassa oleva laki

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Tätä lakia sovelletaan tämän lain voimaantulon jälkeen vireille tuleviin hankkeisiin.

Tätä lakia ei sovelleta hankkeisiin, joiden toteuttamiseksi on tämän lain voimaan tullessa haettu kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetussa laissa tarkoitettua lunastuslupaa.

Ehdotus

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa hallintoviranomaisessa vireillä olevaan lunastuslupa-asiaan sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Jos muutoksenhakutuomioistuin kumoaa päätöksen, johon on sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asia käsitellään ja ratkaistaan tämän lain säännösten mukaisesti.
